

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Centrum Badania
Opinii Społecznej

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń C B O S

Warszawa, kwiecień 2014

ISSN 2353-5822

NR 55/2014

UŁATWIENIA W GŁOSOWANIU –
WIEDZA, OPINIE I OCZEKIWANIA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ❖ Polacy pozytywnie oceniają wprowadzanie do polskiego prawa wyborczego tzw. alternatywnych procedur głosowania, umożliwiających oddawanie głosu poza lokalem wyborczym. Co jednak ważne, wskazują, że powinny one być adresowane przede wszystkim do osób w szczególnej sytuacji, które napotykają techniczne trudności uniemożliwiające dotarcie do lokali wyborczych.
- ❖ W kwestii własnych preferencji, polscy wyborcy są tradycjonalistami – spośród różnych procedur najchętniej wybraliby możliwość oddania głosu w lokalu wyborczym (68%). Warto podkreślić, że również ankietowani niepełnosprawni i starsi wskazują głosowanie w lokalu wyborczym jako preferowany sposób udziału w wyborach. Tymczasem co piąta osoba niepełnosprawna deklaruje, że zdarzało się, iż ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach, zrezygnowała z głosowania. Zwraca to uwagę na ogromną rolę właściwego dostosowania lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- ❖ Wiedza o funkcjonujących w Polsce ułatwieniach (np. o procedurach alternatywnych, takich jak głosowanie korespondencyjne oraz głosowanie przez pełnomocnika) jest bardzo mała, co znacząco ogranicza ich skuteczność. Jedynie co trzeci wyborca niepełnosprawny posiadający odpowiednie orzeczenie wie o tym, że może głosować korespondencyjnie. Podobnie co trzecia osoba z tej grupy ma świadomość, że może skorzystać z procedury głosowania przez pełnomocnika. Ponadto wśród osób mających 75 lat i więcej jedynie 17% wie, że ze względu na wiek może głosować przez pełnomocnika.
- ❖ Co trzeci badany (33%) deklaruje, że przed każdymi wyborami chciałby otrzymywać pocztą lub drogą elektroniczną informacje o terminie wyborów, ułatwieniach dla wyborców itd.

W roku 2011 uchwalono Kodeks wyborczy, który zawiera pakiet różnorodnych ułatwień w głosowaniu, adresowanych przede wszystkim do wyborców niepełnosprawnych i w zaawansowanym wieku. Ułatwienia te obejmują m.in. alternatywne procedury głosowania, umożliwiające oddanie głosu poza lokalem wyborczym, oraz mechanizmy informowania wyborców niepełnosprawnych o najważniejszych kwestiach związanych z wyborami.

Nadal trwają prace koncepcyjne i legislacyjne zmierzające do wprowadzenia kolejnych zmian i ułatwień w prawie wyborczym. Formułowane są – m.in. przez Rzecznika Praw Obywatelskich – postulaty uzupełnienia i korekty stosowanych mechanizmów, tak, by były one bardziej skuteczne i adekwatne przede wszystkim do potrzeb ich adresatów – osób w szczególnej sytuacji, które napotykają na organizacyjne i techniczne trudności związane z udziałem w wyborach.

Niniejsze badanie¹ – będące wspólną inicjatywą Centrum Badania Opinii Społecznej i Biura Rzecznika Praw Obywatelskich – ma na celu określenie wiedzy, opinii i oczekiwań wyborców na temat ułatwień w głosowaniu i rozpoznanie koniecznych zmian w tym zakresie. W ogólnym zarysie nawiązuje do badania, które zostało zrealizowane w lipcu 2011 roku², co umożliwi m.in. uchwycenie tendencji z kilku lat.

Dużą uwagę w naszym badaniu zwróciliśmy na opinie i oczekiwania wyborców niepełnosprawnych. Ogółem, więcej niż co dziesiąty badany deklaruje, że ma orzeczenie o niepełnosprawności (przy czym większość jest niepełnosprawna w stopniu umiarkowanym lub znacznym) i/lub ma ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach. W najbliższych wyborach do Parlamentu Europejskiego głosować chce 36% osób niepełnosprawnych lub mających problemy ze sprawnością fizyczną. Oznacza to, że odsetek potencjalnych uczestników wyborów w tej grupie jest zbliżony do odnotowanego w całej populacji (38%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (286) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 6–12 marca 2014 roku na liczącej 1098 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² „Polacy o ułatwieniach w głosowaniu”, komunikat z badań CBOS, lipiec 2011 (oprac. B. Roguska, J. Zbieranek).

POLACY O ALTERNATYWNYCH PROCEDURACH GŁOSOWANIA

Zgodnie z Kodeksem wyborczym, obecnie funkcjonują dwie alternatywne wobec tradycyjnego oddawania głosu w lokalu wyborczym procedury głosowania³. Z głosowania korespondencyjnego mogą korzystać wyborcy niepełnosprawni (w stopniu umiarkowanym lub znacznym), a także osoby przebywające poza granicami kraju. Natomiast z głosowania przez pełnomocnika mogą korzystać również wyborcy niepełnosprawni (w stopniu umiarkowanym lub znacznym), ale także osoby, które ukończyły 75 lat. Trwają prace koncepcyjne i legislacyjne związane z propozycjami wprowadzenia nowych procedur głosowania (głosowanie przez internet) czy rozszerzenia zastosowania już wprowadzonych (głosowanie korespondencyjne). Postanowiliśmy więc, podobnie jak w 2011 roku, zapytać Polaków o ich opinie i oczekiwania związane z alternatywnymi procedurami głosowania. W badaniu respondenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych form głosowania. Te odpowiedzi pozwalają również na poznanie opinii dotyczących kręgu osób, które powinny z nich korzystać (w szczególności – czy procedury te powinny być adresowane do ogółu wyborców, czy tylko do określonych grup).

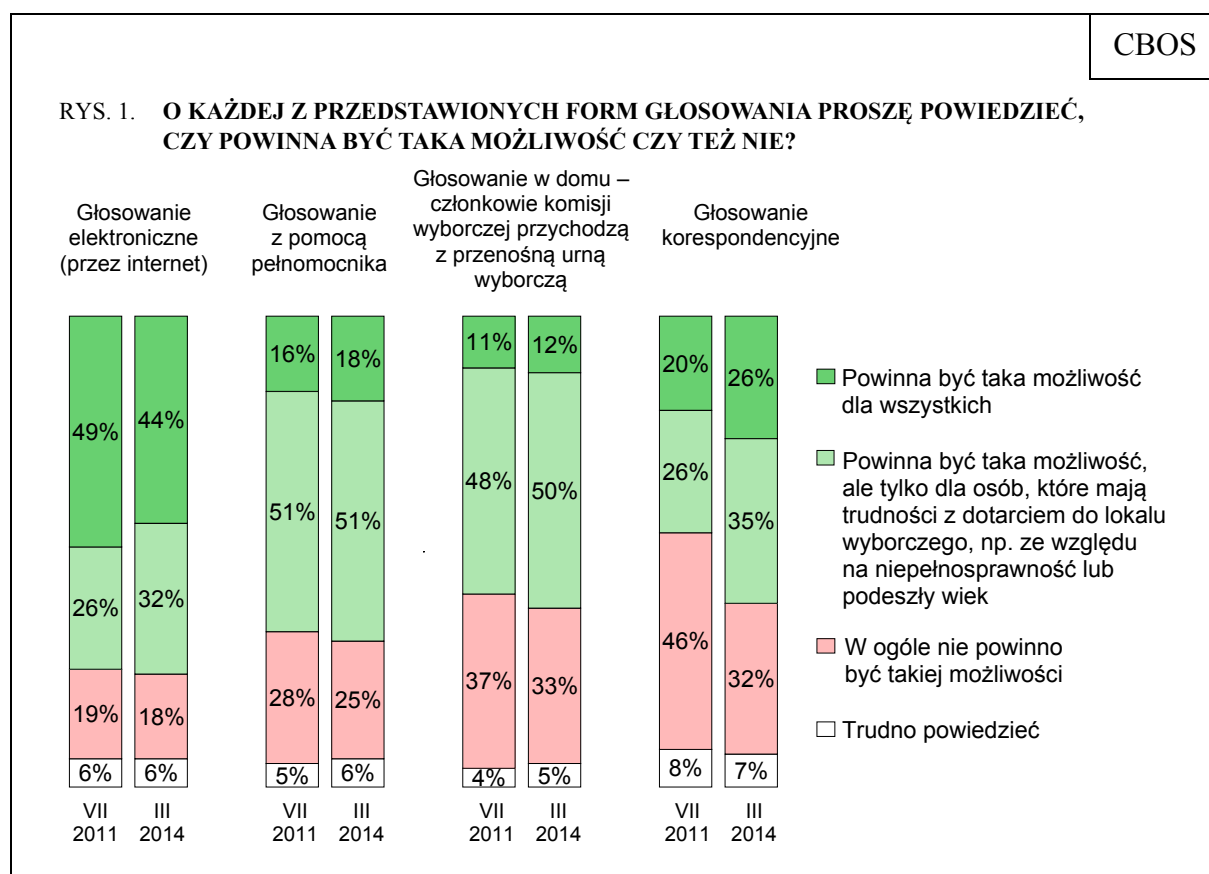
Polscy wyborcy dość dobrze odnoszą się do pomysłu stosowania procedur głosowania innych niż osobiste głosowanie w lokalu wyborczym. Ankietowani najczęściej wskazują na możliwość głosowania przez internet. Procedurę tę widziałoby w polskim prawie wyborczym łącznie 76% badanych, w tym 44% uważa, że powinna być ona adresowana do wszystkich wyborców, a 32% – że tylko do osób, które mają duże trudności z dotarciem do lokali wyborczych. Całkowicie przeciwnych wprowadzeniu takiej procedury jest 18% badanych. Wyniki te są zbliżone do uzyskanych w badaniu z 2011 roku, zauważyć można jedynie pewne przesunięcie preferencji w kierunku ograniczenia stosowania procedury tylko do osób mających trudności z dotarciem do lokali wyborczych. Największymi zwolennikami procedury głosowania przez internet są osoby najmłodsze (18–24 lata) i młode (25–34) – w obu grupach łącznie poparcie dla niej wynosi około 84%. Większość z nich (55%) wskazuje, że powinna to być procedura dostępna dla wszystkich wyborców.

Procedurę głosowania przez pełnomocnika, jako element prawa wyborczego, popiera niewiele mniej niż głosowanie elektroniczne, bo 69% badanych. Większość z nich (51%) uważa to rozwiązanie za mechanizm, który powinien być adresowany do grupy wyborców

³ W bardzo ograniczonym zakresie (np. w szpitalach) stosowana jest mobilna urna wyborcza. Więcej: J. Zbieranek, *Alternatywne procedury głosowania w polskim prawie wyborczym – gwarancja zasady powszechności wyborów czy mechanizm zwiększania frekwencji wyborczej?*, Warszawa 2013.

mających szczególnie duże problemy z dotarciem do lokali wyborczych (w takiej formule procedura ta została wprowadzona do polskiego prawa wyborczego i jest z powodzeniem stosowana już od 2010 roku). Jedynie 18% respondentów uważa, że możliwość głosowania przez pełnomocnika powinni mieć wszyscy wyborcy. Negatywnie o omawianym rozwiązaniu wypowiada się 25% ankietowanych. W porównaniu z wynikami analogicznego badania z 2011 roku, oceny w zasadzie nie zmieniły się.

GORZEJ oceniona przez wyborców została procedura, zgodnie z którą przedstawiciele komisji wyborczej udawaliby się do domu wyborcy z przenośną urną wyborczą. Stosowanie takiego rozwiązania w polskim prawie wyborczym popiera 62% ankietowanych, ale warto podkreślić, że tylko 12% uważa, iż ta procedura powinna być dostępna dla wszystkich wyborców, a 50% – iż tylko dla tych, którzy mają problemy z dotarciem do lokali wyborczych. Przeciwnicy takiego rozwiązania stanowią 33% badanych. Wyniki badania przeprowadzonego w 2011 roku były podobne.

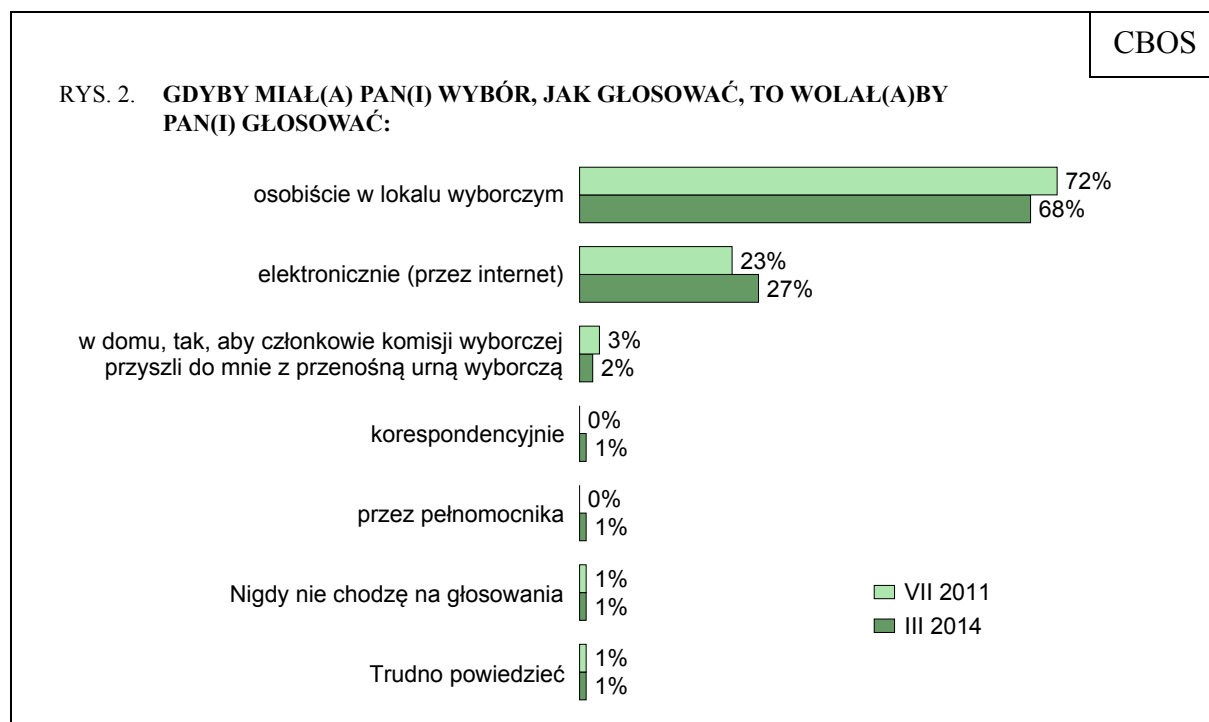

Ankietowani są najmniej przekonani do procedury głosowania korespondencyjnego. W porównaniu do poprzedniego badania można jednak zauważyć dużą zmianę – w 2011 roku jej stosowanie popierało tylko 46% ankietowanych, a w 2014 roku już 61%. Większość

z popierających takie rozwiązanie uważa jednak, że powinno być dostępne tylko dla osób będących w szczególnej sytuacji, mających problemy z dotarciem do lokali wyborczych. Procedura ta budzi sprzeciw znacznie mniejszej części badanych – 32% respondentów, podczas gdy w 2011 roku grupa przeciwników obejmowała prawie połowę ankietowanych (46%).

PREFERENCJE DOTYCZĄCE SPOSOBU GŁOSOWANIA WŚRÓD POTENCJALNYCH WYBORCÓW

Należy podkreślić, że polscy wyborcy – mimo zdecydowanie pozytywnych ocen przyznawanych alternatywnym procedurom głosowania – w kwestii preferowanej przez siebie procedury oddawania głosu wciąż są tradycjonalistami. Zdecydowana większość badanych (68%) wskazuje, że spośród wszystkich potencjalnych procedur głosowania preferuje osobiste udanie się do lokalu wyborczego. W porównaniu z wynikami analogicznego badania przeprowadzonego w 2011 roku, głosowanie w lokalu wyborczym stało się mniej popularne (spadek z 72% do 68%). Wzrosło jednocześnie znaczenie alternatywnych procedur głosowania – szczególnie głosowania elektronicznego, na które jako preferowaną formę udziału w wyborach wskazało 27% badanych (w 2011 roku – 23%). Inne procedury (m.in. głosowanie korespondencyjne i przez pełnomocnika) wybrali jedynie nieliczni respondenci.

Głębsza analiza wyników badania wskazuje, że preferencje wśród najstarszych ankietowanych (w wieku od 65 lat) utrzymują się od 2011 roku na zbliżonym poziomie – na procedurę głosowania w lokalu wyborczym wskazuje zdecydowana większość spośród nich (87%). Również znaczna część wyborców niepełnosprawnych deklaruje zamiar oddania głosu w sposób tradycyjny – blisko 75% osób niepełnosprawnych (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub mających problemy ze sprawnością utrudniające udział w głosowaniu) wskazuje głosowanie osobiste w lokalu wyborczym jako preferowany sposób udziału w wyborach, a alternatywne procedury uznawane są najwyraźniej za mechanizm niewątpliwie ważny, ale jednak stosowany jedynie w sytuacji konieczności.

Natomiast dość duże zmiany zaszły w opiniach najmłodszych wyborców, w wieku od 18 do 24 lat. W porównaniu z badaniem z 2011 roku, młodzi wyraźnie rzadziej wybierają głosowanie w lokalu wyborczym i po raz pierwszy w tak dużym badaniu tę procedurę wybrała mniejszość respondentów z tej kategorii wiekowej (49% wobec 60% w 2011 roku). Wzrosła popularność głosowania elektronicznego – wskazało na nie aż 46% ankietowanych (37–40% trzy lata wcześniej). Natomiast warto podkreślić, że wraz z wiekiem poparcie dla tej procedury zdecydowanie spada, osiągając jedynie 2% wśród wyborców powyżej 65 roku życia.

W roku 2011 postulat głosowania elektronicznego był więc związany głównie z grupą ludzi młodych i procedurą głosowania przede wszystkim przez nich oczekiwaną. Duża różnica opinii w tej kwestii pomiędzy najmłodszymi i najstarszymi badanymi sugerowała, że wraz z wchodzeniem w dorosłość kolejnych roczników wyborców poparcie dla głosowania przez internet będzie rosło, a popularność oddawania głosu w lokalu wyborczym może zacząć spadać⁴. Wyniki badania przeprowadzonego w 2014 roku potwierdzają to przypuszczenie i choć z pewnością nie można mówić o rewolucji – proces zmian jest wyraźnie zauważalny.

WIEDZA O ALTERNATYWNYCH PROCEDURACH GŁOSOWANIA

Kwestią o ogromnym znaczeniu dla skutecznego funkcjonowania alternatywnych procedur głosowania, jest poinformowanie o nich wyborców, a w szczególności ich adresatów. Omówimy wyniki badania dotyczące wiedzy na temat dwóch funkcjonujących obecnie w polskim systemie wyborczym alternatywnych procedur głosowania. Warto

⁴ „Polacy o ułatwieniach w głosowaniu”, komunikat CBOS, lipiec 2011 (oprac. B. Roguska, J. Zbieranek).

podkreślić, że badanie zostało przeprowadzone na kilka tygodni przed upływem terminu zgłaszania zamiaru skorzystania z tych procedur.

Głosowanie korespondencyjne to ważna procedura, znana w wielu państwach. Do polskiego prawa wyborczego została wprowadzona w 2011 roku, z myślą o dwóch grupach wyborców, którzy mieli duże problemy z dotarciem do lokali wyborczych: osobach niepełnosprawnych i osobach przebywających poza granicami kraju. Procedura ta została po raz pierwszy zastosowana w wyborach parlamentarnych 2011 roku, kiedy to zamiar skorzystania z niej skutecznie wyraziło blisko 23 000 wyborców. Uznano to za sukces, biorąc pod uwagę wysoki poziom nieznajomości tej procedury wśród Polaków. W roku 2011, na kilka tygodni przed wyborami, jedynie 22% badanych wiedziało, że do głosowania korespondencyjnego uprawnione są osoby niepełnosprawne oraz osoby przebywające poza granicami kraju. Dla większości badanych, w tym dla przeważającej większości osób niepełnosprawnych, nowa procedura pozostawała zupełnie nieznaną.

Tabela 1

Kto zgodnie z przepisami może głosować korespondencyjnie?	IX 2011	III 2014
	w procentach	
Tylko osoby powyżej 75 roku życia	2	2
Tylko osoby niepełnosprawne	12	10
Osoby niepełnosprawne i osoby przebywające poza granicami kraju	22	15
Tylko żołnierze i marynarze	6	10
Trudno powiedzieć	58	63

Niestety, po blisko 3 latach okazuje się, że poziom wiedzy na temat możliwości głosowania korespondencyjnego nie tylko nie poprawił się, ale nawet się pogorszył. Pełną wiedzę o tym, kto jest uprawniony do korzystania z tej procedury, posiada jedynie 15% ogółu badanych.

Szczególnie niepokojący jest fakt, że osoby, do których adresowane jest to rozwiązanie, w przeważającej większości również o nim nie wiedzą. O tym, że mogą skorzystać z procedury głosowania korespondencyjnego, wie jedynie 32% wyborców, którzy mają odpowiednie orzeczenie o niepełnosprawności, pozwalające na skorzystanie z tej możliwości.

Nieznacznie lepiej polscy wyborcy znają procedurę głosowania przez pełnomocnika (wprowadzoną już w 2010 roku i stosowaną w trzech głosowaniach). Pełną wiedzę, że procedura ta jest skierowana do osób niepełnosprawnych i osób powyżej 75 roku życia, posiada tylko 23% ankietowanych, a wiedzę częściową – 21% (z czego 18% wskazało, że jest

to procedura adresowana tylko do osób niepełnosprawnych, a 3% – że do wyborców powyżej 75 roku życia).

Tabela 2

Kto, zgodnie z obecnymi przepisami prawa wyborczego, może głosować przez pełnomocnika?	IX 2011	III 2014
	w procentach	
Tylko osoby powyżej 75 roku życia	3	3
Tylko osoby niepełnosprawne	18	18
Osoby niepełnosprawne i osoby powyżej 75 roku życia	23	23
Osoby na terenach dotkniętych klęską żywiołową	1	2
Trudno powiedzieć	55	54

Bardzo niepokojący obraz przynosi analiza znajomości procedury głosowania przez pełnomocnika wśród jej adresatów. Tylko 17% spośród ankietowanych mających co najmniej 75 lat ma świadomość, że ze względu na wiek może głosować przez pełnomocnika. Z kolei wśród niepełnosprawnych z odpowiednim orzeczeniem o niepełnosprawności niewiele więcej niż co trzeci (34%) wie, że może skorzystać z tej procedury

PROCEDURY INFORMOWANIA O WYBORACH

Zgodnie z Kodeksem wyborczym wyborcy niepełnosprawni mogą – na swój wniosek – otrzymać telefonicznie, pocztą lub drogą elektroniczną materiały informacyjne dotyczące wyborów. Powinny one zawierać informacje o terminie i godzinach głosowania, komitetach wyborczych i ich kandydatach, o warunkach i formach głosowania. Z materiałów informacyjnych niepełnosprawny wyborca powinien dowiedzieć się, jaki jest właściwy dla niego okręg wyborczy i obwód głosowania, gdzie znajdują się najbliższe jego miejsca zamieszkania lokale wyborcze przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych i jakie są warunki ewentualnej zmiany miejsca głosowania. Organem odpowiedzialnym za przekazanie tych informacji jest wójt, burmistrz lub prezydent miasta.

Wiedza na temat możliwości uzyskania materiałów informacyjnych przez osoby niepełnosprawne jest niewielka, zarówno wśród ogółu badanych, jak i wśród osób potencjalnie zainteresowanych, a więc adresatów przyjętych rozwiązań.

Zdecydowana większość ogółu badanych (84%) deklaruje, że nie wie, do kogo powinna się zwrócić osoba niepełnosprawna chcąc skorzystać z przysługujących jej uprawnień do uzyskania informacji o wyborach. Wśród osób niepełnosprawnych (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub mających problemy ze sprawnością utrudniające udział

w głosowaniu) jedynie niespełna co piąty (18%) deklaruje, że wie, do kogo zwrócić się w celu uzyskania szczegółowych informacji o wyborach.

Tabela 3

Od kilku lat wyborcy niepełnosprawni na swój wniosek mogą uzyskać pocztą, drogą elektroniczną lub telefonicznie informacje o wyborach (m.in. o godzinach i formach głosowania, o dostosowanych do ich potrzeb lokalach wyborczych). Czy wie Pan(i), do jakiej instytucji powinni się w tej sprawie zwrócić?	Odpowiedzi ogółu ankietowanych	Odpowiedzi osób niepełnosprawnych (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub mających problemy ze sprawnością utrudniające udział w głosowaniu) N=121
	w procentach	
Tak, wiem	16	18
Nie, nie wiem	84	82

Jeśli zweryfikować deklaracje badanych, to okazuje się, że w rzeczywistości wiedza na ten temat jest jeszcze mniejsza. Wśród badanych deklarujących, że wiedzą, do jakiej instytucji osoby niepełnosprawne powinny zwrócić się po informacje na temat wyborów, tylko nieco więcej niż połowa prawidłowo wskazała, że za udzielenie informacji o wyborach odpowiada wójt, burmistrz lub prezydent miasta.

Tabela 4

Do jakiej instytucji powinni się, Pana(i) zdaniem, zwrócić w tej sprawie? Czy jest to:	Odpowiedzi osób deklarujących, że wiedzą, do jakiej instytucji osoby niepełnosprawne powinny się zwrócić po informacje na temat wyborów N=171
	w procentach
wójt, burmistrz, prezydent miasta (urząd gminy/miasta)	52
Państwowa Komisja Wyborcza	30
wojewoda (urząd wojewódzki)	6
sejmik województwa	2
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	2
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich	1
Trudno powiedzieć	7

Istniejące udogodnienia dla osób niepełnosprawnych, służące ich lepszemu poinformowaniu o wyborach, nie całkiem spełniają więc swoją rolę i nie w pełni odpowiadają na potrzeby osób niepełnosprawnych. Co trzecia osoba niepełnosprawna (mająca orzeczenie o niepełnosprawności lub deklarująca ograniczoną sprawność utrudniającą udział w wyborach) deklaruje, że chciałaby pocztą lub drogą elektroniczną otrzymywać informacje na temat głosowania przed każdymi wyborami, bez potrzeby wcześniejszego zgłaszania wniosku w tej

sprawie do urzędu. Co ciekawe, wśród ogółu badanych odsetek deklarujących taką potrzebę był równie wysoki.

Tabela 5

Czy chciał(a)by Pan(i) przed wyborami otrzymać pocztą lub drogą elektroniczną urzędową informację o najważniejszych kwestiach związanych z wyborami, m.in.: o terminie i godzinach głosowania, miejscu i sposobie głosowania, a także o ułatwieniach dla wyborców?	Odpowiedzi ogółu ankietowanych	Odpowiedzi osób niepełnosprawnych (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub mających problemy ze sprawnością utrudniające udział w głosowaniu) N=121
	w procentach	
Tak, chciał(a)bym otrzymywać taką informację przed każdymi wyborami, bez potrzeby wcześniejszego zgłaszania wniosku do urzędu	33	33
Tak, chciał(a)bym otrzymywać taką informację, ale tylko przed niektórymi wyborami i dlatego wołał(a)bym zwracać się każdorazowo do urzędu o przesłanie mi informacji	4	4
Nie, nie widzę takiej potrzeby	60	59
Trudno powiedzieć	3	4

Chęć otrzymywania materiałów informacyjnych o wyborach częściej deklarowały osoby zainteresowane udziałem w nich niż te, które nie zamierzają głosować lub wahają się.

Tabela 6

Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ę)by Pan(i) w nich udział?	Czy chciał(a)by Pan(i) przed wyborami otrzymać pocztą lub drogą elektroniczną urzędową informację o najważniejszych kwestiach związanych z wyborami, m.in.: o terminie i godzinach głosowania, miejscu i sposobie głosowania, a także o ułatwieniach dla wyborców?*			
	Tak, chciał(a)bym otrzymywać taką informację przed każdymi wyborami, bez potrzeby wcześniejszego zgłaszania wniosku do urzędu	Tak, chciał(a)bym otrzymywać taką informację, ale tylko przed niektórymi wyborami i dlatego wołał(a)bym zwracać się każdorazowo do urzędu o przesłanie mi informacji	Nie, nie widzę takiej potrzeby	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Na pewno wziął(ę)by w nich udział	38	4	56	2
Nie wiem, czy wziął(ę)by w nich udział	29	3	62	6
Na pewno nie wziął(ę)by w nich udziału	24	4	68	4

* Odpowiedzi ogółu badanych

Biorąc pod uwagę cechy społeczno-demograficzne badanych, warto zauważyć, że do grup najbardziej zainteresowanych otrzymywaniem materiałów informacyjnych o wyborach należą ludzie młodzi, mający od 18 do 24 lat (44% z nich chciałaby je dostawać każdorazowo, bez konieczności składania stosownego wniosku, a 5% na wniosek) i – przede wszystkim – uczniowie i studenci (aż 52% z nich zadeklarowało chęć otrzymywania materiałów informacyjnych każdorazowo, a 4% – na wniosek). Zważywszy fakt, że deklaracje udziału w wyborach są wśród ludzi młodych rzadsze niż przeciętnie, można wnosić, że należą oni do osób, wśród których wiedza o wyborach jest najmniejsza, a potrzeby informacyjne największe. Brak dostatecznej wiedzy na ten temat może zatem w ich przypadku stanowić istotną barierę udziału w głosowaniu.

GŁOSOWANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Chcieliśmy sprawdzić, w jakim stopniu niepełnosprawność stanowi przeszkodę w oddaniu głosu (a tym samym utrudnienie w realizacji praw obywatelskich). Zapytaliśmy osoby, które mają orzeczenie o niepełnosprawności lub problemy ze sprawnością fizyczną, o ich doświadczenia związane z udziałem w wyborach. Okazuje się, że w przeszłości nierzadko korzystały one z pomocy innych w dotarciu do lokalu wyborczego – na ogół rodziny, znajomych lub sąsiadów, rzadziej z transportu zorganizowanego przez władze lokalne. Tylko nieliczne osoby niepełnosprawne korzystały dotychczas z udogodnień wprowadzonych przez Kodeks wyborczy w 2011 roku: z możliwości głosowania korespondencyjnego lub głosowania przez pełnomocnika. Małe zainteresowanie nowymi sposobami głosowania może wynikać z różnych przyczyn, m.in. ze wspomnianego już wcześniej braku wiedzy o istnieniu tych ułatwień i z nieznajomości procedur umożliwiających korzystanie z nich, ale także z prawnych ograniczeń w ich stosowaniu.

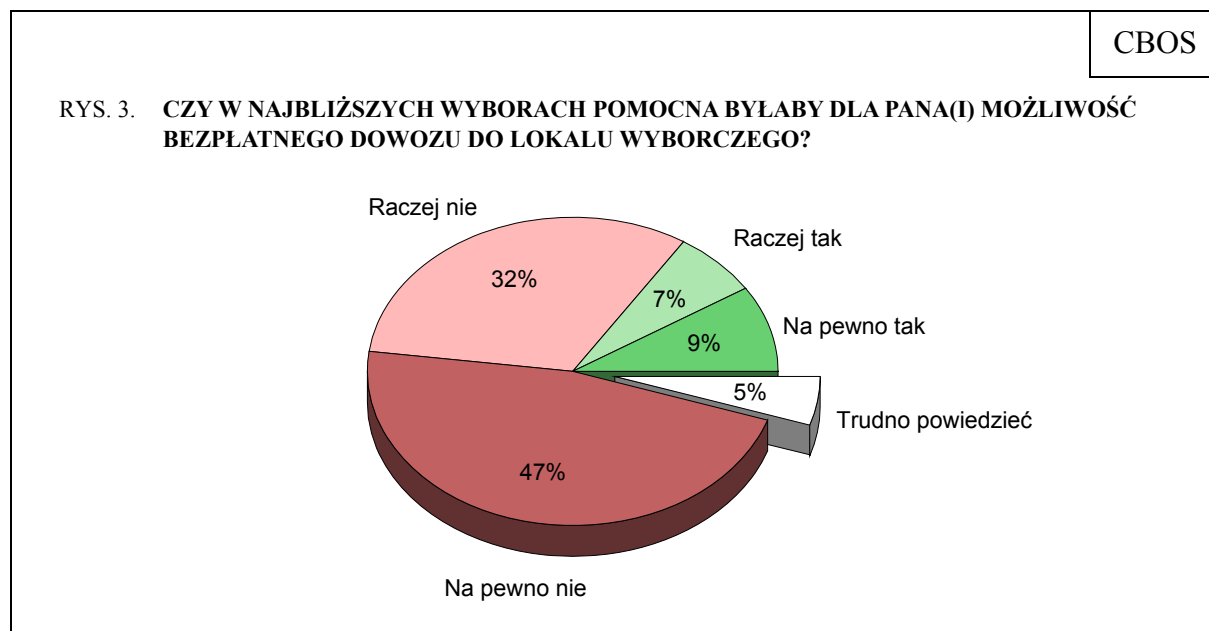
Co piąta osoba niepełnosprawna deklaruje, że zdarzało się, iż ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach, po prostu zrezygnowała z głosowania. W przypadku sporej części niepełnosprawnych wyborców skorzystanie z prawa wyborczego – mimo ułatwień przewidzianych przez prawodawcę – nadal stanowi więc realną trudność.

Tabela 7

Czy w ubiegłych latach zdarzyło się, że ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach:	Odpowiedzi osób niepełnosprawnych (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub mających problemy ze sprawnością utrudniające udział w głosowaniu) N=121	
	Tak	Nie
	w procentach	
– korzystał(a) Pan(i) z pomocy rodziny, sąsiadów w dotarciu do lokalu wyborczego	12	88
– korzystał(a) Pan(i) z dowozu do lokalu wyborczego zorganizowanego przez lokalne władze	5	95
– głosował(a) Pan(i) korespondencyjnie	1	99
– głosował(a) Pan(i) przez pełnomocnika	1	99
– zrezygnował(a) Pan(i) z udziału w wyborach	20	80

Spośród badanych osób niepełnosprawnych 5% zadeklarowało, że w ubiegłych latach korzystało z dowozu do lokalu wyborczego zorganizowanego przez lokalne władze. Potrzeby w tym zakresie są znacznie większe: osób niepełnosprawnych zainteresowanych skorzystaniem z możliwości bezpłatnego dowozu jest trzykrotnie więcej (16%).

ODPOWIEDZI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH (MAJĄCYCH ORZECZENIE O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI LUB MAJĄCYCH PROBLEMY ZE SPRAWNOŚCIĄ UTRUDNIAJĄCE UDZIAŁ W GŁOSOWANIU)
N=121

Badanie dotyczące opinii i oczekiwań wyborców wobec ułatwień w głosowaniu pozwala na sformułowanie kilku wniosków. Polacy pozytywnie oceniają wprowadzanie do polskiego prawa wyborczego tzw. alternatywnych procedur głosowania, umożliwiających oddawanie głosu poza lokalem wyborczym. Co jednak ważne, uważają, że powinny one być adresowane przede wszystkim do osób w szczególnej sytuacji, które napotykały techniczne trudności w dotarciu do lokali wyborczych.

Natomiast w kwestii własnych preferencji, wyborcy okazali się tradycjonalistami – spośród różnych procedur najchętniej wybraliby możliwość oddania głosu w lokalu wyborczym. W porównaniu z wynikami badania z 2011 roku można jednak stwierdzić stopniowy spadek rangi tej procedury na rzecz procedur alternatywnych. Wydaje się, że wpływ na to ma przede wszystkim wejście w dorosłość kilku roczników najmłodszych wyborców, dla których preferowaną procedurą oddawania głosu jest zdecydowanie głosowanie przez internet (wskazuje ją większość ankietowanych z tej grupy wiekowej).

Warto podkreślić, że również ankietowani niepełnosprawni i starsi wskazują głosowanie w lokalu wyborczym jako preferowany sposób udziału w wyborach. Zwraca to uwagę na ogromną rolę właściwego dostosowania lokali wyborczych do ich potrzeb, z czym, jak pokazują wyniki kolejnych kontroli, m.in. Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, jest jednak w praktyce bardzo źle. Duże znaczenie ma również procedura dowozu wyborców niepełnosprawnych do lokalu wyborczego, organizowana przez władze gmin – jak pokazują badania, oczekiwania wyborców w tym zakresie zdecydowanie przekraczają dotychczasowe działania. Procedury alternatywne są natomiast traktowane przez wyborców niepełnosprawnych jako ważny mechanizm, stosowany jednak tylko w razie konieczności, gdy np. z powodu trudności w poruszaniu się udanie się do lokalu wyborczego jest niemożliwe.

W tym kontekście niepokój budzą wyniki przedstawiające wiedzę wyborców o obecnie funkcjonujących w polskim prawie wyborczym alternatywnych procedurach głosowania. Zdecydowana większość badanych nie wie o procedurze głosowania korespondencyjnego. Nieco więcej ankietowani wiedzą o głosowaniu przez pełnomocnika (stosowanym już w trzech wyborach w latach 2010–2011). Co jednak najbardziej

niepokojące, niewielką wiedzę o tych procedurach mają wyborcy, którzy są uprawnieni do korzystania z nich. Jedynie co trzeci wyborca niepełnosprawny wie o tym, że może głosować korespondencyjnie. Tyle samo jest świadomych, że może oddać głos przez pełnomocnika.

Wyniki badania wskazują również na niewielką skuteczność wprowadzonych w Kodeksie wyborczym z 2011 roku, a skierowanych do wyborców niepełnosprawnych procedur informowania o najważniejszych kwestiach związanych z wyborami (m.in. o ułatwieniach) przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Założono, że z wnioskiem o taką informację powinien zwrócić się sam wyborca, co, jak pokazują badania, zdecydowanie obniżyło skuteczność procedury. Zachodzi bowiem paradoks: wyborcy niepełnosprawni nie wiedzą, że mają takie uprawnienie, a jeśli nawet mają tego świadomość – nie wiedzą dokładnie, do którego organu powinni się zwrócić. W efekcie, wiedza o możliwości uzyskania informacji jest niewielka i oscyluje w granicach kilku (!) procent.

Warto pamiętać, że w ubiegłych latach proponowano przesyłanie przed wyborami, z urzędu, spersonifikowanej, drukowanej informacji, m.in. o terminie wyborów, o ułatwieniach w głosowaniu – do każdego wyborcy, automatycznie, bez potrzeby składania wniosku. Badania wskazują, że dla co trzeciego wyborcy taka procedura byłaby ważnym rozwiązaniem.

Z badań wynika, że mimo wprowadzenia w Kodeksie wyborczym z 2011 roku wielu ważnych ułatwień w głosowaniu dla osób niepełnosprawnych i osób starszych, wymagają one dalszego dopracowania i korekt. Ogromnym wyzwaniem jest sfera informowania wyborców o nowych uprawnieniach – od skuteczności której zależy wykorzystanie narzędzi prawnych.

Opracowali

Beata ROGUSKA

Jarosław ZBIERANEK, BRPO

Tabela 1

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Głosowanie elektroniczne (przez internet)				Liczba osób
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		44	32	18	6	1092
Płeć	Mężczyźni	44	29	21	6	526
	Kobiety	43	34	16	6	566
Wiek	18–24 lata	55	29	14	3	129
	25–34	55	28	15	2	216
	35–44	49	31	15	6	188
	45–54	42	33	20	5	174
	55–64	37	38	21	4	193
	65 lat i więcej	27	33	23	17	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	30	22	9	424
	Miasto do 19 999	43	30	20	6	172
	20 000 – 99 999	45	39	14	3	209
	100 000 – 499 999	45	34	15	6	181
	500 000 i więcej mieszk.	61	25	13	1	107
Wykształcenie	Podstawowe	30	36	20	14	237
	Zasadnicze zawodowe	36	36	22	6	271
	Średnie	49	32	16	4	364
	Wyższe	60	22	16	2	220
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	62	24	13	1	96
	Średni personel, technicy	45	31	24		28
	Pracownicy adm.-biurowi	51	23	23	3	75
	Pracownicy usług	51	37	6	6	75
	Robotnicy wykwalifikowani	39	30	26	5	144
	Robotnicy niewykwalifik.	46	38	16		54
	Rolnicy	28	35	26	11	51
	Pracujący na własny rach.	46	34	12	8	57
Bierni zawodowo	Renciści	31	41	14	14	54
	Emeryci	30	34	22	14	226
	Uczniowie i studenci	58	30	10	2	86
	Bezrobotni	51	31	16	2	88
	Gospodynie domowe i inni	48	32	20		59
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	50	27	21	2
spółce właścicieli prywatnych i państwa		50	26	18	7	119
sekt. pryw. poza rolnict.		47	35	15	4	264
prywatnym gosp. rolnym		30	35	27	8	58
Dochody na jedną osobę		Do 500 zł	36	38	22	4
	501–750	33	41	20	5	84
	751–1000	39	37	16	8	163
	1001–1500	42	32	20	6	168
	Powyżej 1500 zł	54	29	13	4	207
Ocena własnych war. mater.	Złe	29	33	26	13	127
	Średnie	39	34	19	8	529
	Dobre	53	29	15	2	437
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	28	38	17	17	63
	Raz w tygodniu	41	33	19	7	500
	1–2 razy w miesiącu	47	31	17	5	169
	Kilka razy w roku	44	32	19	5	217
	W ogóle nie uczestniczy	56	27	15	2	144
Poglądy polityczne	Lewica	41	39	17	3	185
	Centrum	49	30	17	4	348
	Prawica	43	33	18	6	323
	Trudno powiedzieć	39	28	21	12	236

Tabela 2

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Głosowanie korespondencyjne				Liczba osób
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		26	35	32	7	1090
Płeć	Mężczyźni	27	34	33	6	524
	Kobiety	25	37	31	7	566
Wiek	18–24 lata	34	37	26	3	129
	25–34	33	32	31	5	216
	35–44	32	35	27	6	188
	45–54	22	37	33	7	174
	55–64	21	37	36	6	193
	65 lat i więcej	16	35	37	13	191
Miejsce zamieszkania	Wieś	22	33	37	9	423
	Miasto do 19 999	24	36	33	7	171
	20 000 – 99 999	29	39	27	4	209
	100 000 – 499 999	31	38	26	6	181
	500 000 i więcej mieszk.	33	34	29	4	107
Wykształcenie	Podstawowe	19	38	31	12	236
	Zasadnicze zawodowe	21	34	39	5	270
	Średnie	28	38	28	5	364
	Wyższe	36	29	30	5	220
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	34	29	30	7	96
	Średni personel, technicy	26	30	40	3	28
	Pracownicy adm.-biurowi	30	34	29	7	75
	Pracownicy usług	29	46	22	3	75
	Robotnicy wykwalifikowani	22	39	35	4	144
	Robotnicy niewykwalifik.	31	42	24	4	54
	Rolnicy	20	32	37	11	51
Bierni zawodowo	Pracujący na własny rach.	27	33	34	6	56
	Renciści	27	34	20	19	54
	Emeryci	16	36	38	11	225
	Uczniowie i studenci	32	36	30	3	86
	Bezrobotni	37	34	26	2	88
	Gospodynie domowe i inni	27	30	38	6	59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	30	32	34	4	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	23	31	37	9	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	29	41	25	5	263
	prywatnym gosp. rolnym	20	32	40	8	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	17	41	38	4	133
	501–750	26	36	34	4	84
	751–1000	24	45	20	11	163
	1001–1500	28	35	31	6	168
	Powyżej 1500 zł	29	36	30	5	206
Ocena własnych war. mater.	Złe	21	36	34	8	127
	Średnie	23	35	34	8	529
	Dobre	31	36	28	4	435
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	18	42	27	13	63
	Raz w tygodniu	23	34	34	8	498
	1–2 razy w miesiącu	28	34	32	6	169
	Kilka razy w roku	29	36	31	4	217
	W ogóle nie uczestniczy	34	36	26	4	144
Poglądy polityczne	Lewica	28	40	28	5	184
	Centrum	31	34	30	5	348
	Prawica	21	37	35	7	323
	Trudno powiedzieć	24	32	33	11	236

Tabela 3

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Głosowanie przez pełnomocnika				Liczba osób
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		18	52	25	6	1092
Płeć	Mężczyźni	20	47	27	6	526
	Kobiety	16	56	22	5	566
Wiek	18–24 lata	25	48	23	3	129
	25–34	22	50	25	3	216
	35–44	22	56	17	5	186
	45–54	13	54	26	7	174
	55–64	18	51	26	4	193
	65 lat i więcej	8	52	30	10	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	46	29	7	424
	Miasto do 19 999	17	52	26	5	172
	20 000 – 99 999	15	60	20	5	209
	100 000 – 499 999	18	57	21	4	181
	500 000 i więcej mieszk.	25	49	22	4	107
Wykształcenie	Podstawowe	13	50	27	10	238
	Zasadnicze zawodowe	13	48	34	5	270
	Średnie	19	54	23	4	364
	Wyższe	26	55	15	3	220
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	25	54	18	4	96
	Średni personel, technicy	15	53	29	4	28
	Pracownicy adm.-biurowi	23	55	16	6	75
	Pracownicy usług	19	64	15	2	75
	Robotnicy wykwalifikowani	14	50	31	5	143
	Robotnicy niewykwalifik.	17	55	26	2	54
	Rolnicy	15	42	32	11	51
	Pracujący na własny rach.	13	48	35	4	57
Bierni zawodowo	Renciści	12	50	28	9	54
	Emeryci	12	52	26	10	227
	Uczniowie i studenci	24	46	26	4	86
	Bezrobotni	28	48	20	3	88
	Gospodynie domowe i inni	16	56	23	4	59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	18	54	23	5	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	16	57	22	6	118
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	52	25	4	264
	prywatnym gosp. rolnym	14	43	34	8	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	13	53	29	5	133
	501–750	15	53	29	3	84
	751–1000	19	54	18	10	163
	1001–1500	19	56	21	4	168
	Powyżej 1500 zł	18	56	21	4	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	14	47	27	11	127
	Średnie	15	53	25	7	530
	Dobre	22	52	24	3	436
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	15	58	17	10	63
	Raz w tygodniu	18	50	26	6	500
	1–2 razy w miesiącu	15	50	28	6	168
	Kilka razy w roku	17	54	24	5	217
	W ogóle nie uczestniczy	21	54	23	2	144
Poglądy polityczne	Lewica	15	50	30	5	185
	Centrum	21	55	21	3	349
	Prawica	16	53	25	6	323
	Trudno powiedzieć	18	47	26	9	235

Tabela 4

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Głosowanie w domu – członkowie komisji wyborczej przychodzą z przenośną (mobilną) urną wyborczą				Liczba osób
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		12	50	33	4	1093
Płeć	Mężczyźni	15	47	33	5	526
	Kobiety	10	53	34	3	568
Wiek	18–24 lata	18	44	35	3	129
	25–34	14	46	38	3	216
	35–44	9	40	46	5	188
	45–54	8	59	28	5	174
	55–64	15	58	24	3	193
	65 lat i więcej	11	53	29	7	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	13	46	34	7	425
	Miasto do 19 999	11	51	37	2	172
	20 000 – 99 999	8	56	32	3	209
	100 000 – 499 999	11	51	35	3	181
	500 000 i więcej mieszk.	21	51	26	1	107
Wykształcenie	Podstawowe	11	52	30	7	238
	Zasadnicze zawodowe	14	46	34	5	271
	Średnie	12	50	35	3	364
	Wyższe	12	53	34	2	220
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	60	30	1	96
	Średni personel, technicy	8	30	59	4	28
	Pracownicy adm.-biurowi	13	46	39	3	75
	Pracownicy usług	12	51	36	2	75
	Robotnicy wykwalifikowani	13	45	36	6	144
	Robotnicy niewykwalifik.	12	57	31		54
	Rolnicy	9	47	33	11	51
	Pracujący na własny rach.	7	45	41	6	57
Bierni zawodowo	Renciści	13	57	20	10	54
	Emeryci	12	56	27	5	227
	Uczniowie i studenci	11	44	43	3	86
	Bezrobotni	24	45	29	2	88
	Gospodynie domowe i inni	12	51	35	2	59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	10	50	36	4	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	12	44	38	6	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	10	51	37	2	264
	prywatnym gosp. rolnym	9	52	31	8	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	9	52	36	4	133
	501–750	8	52	38	3	84
	751–1000	12	51	31	7	163
	1001–1500	12	53	32	3	168
	Powyżej 1500 zł	10	59	28	2	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	14	54	28	5	127
	Średnie	11	50	32	6	530
	Dobre	13	49	37	1	437
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	9	52	32	8	63
	Raz w tygodniu	11	51	33	5	500
	1–2 razy w miesiącu	13	41	40	5	170
	Kilka razy w roku	12	53	33	1	217
	W ogóle nie uczestniczy	16	53	28	2	144
Poglądy polityczne	Lewica	13	51	35	1	185
	Centrum	15	47	34	4	349
	Prawica	8	55	33	4	323
	Trudno powiedzieć	13	47	32	7	236

Tabela 5

		A gdyby miał(a) Pan(i) wybór jak głosować, to wolał(a)by Pan(i) głosować:							Liczba osób
		osobiście w lokalu wyborczym	elektronicznie (przez internet)	korespondencyjnie	przez pełnomocnika	w domu, tak aby członkowie komisji wyborczej przyszli do mnie z przenośną (mobilną) urną wyborczą	Nie chodzę na głosowania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		68	27	1	1	2	1	1	1092
Płeć	Mężczyźni	71	24	0	0	2	1	1	525
	Kobiety	65	30	1	1	2	1	1	568
Wiek	18–24 lata	49	46	1		2	1	1	129
	25–34	51	45	0	1	2		1	216
	35–44	60	34		1	2	2	2	187
	45–54	74	23	1		0	1	1	174
	55–64	83	13	1	0	2	1		193
	65 lat i więcej	87	6	1	3	2	0	1	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	74	22	0	1	1	1	1	425
	Miasto do 19 999	69	26		2	2		1	171
	20 000 – 99 999	65	29	1	1	2	0	1	209
	100 000 – 499 999	63	30	1		4	1	1	181
	500 000 i więcej mieszk.	57	39	1	1	1	2		107
Wykształcenie	Podstawowe	78	14	1	3	3	2	0	238
	Zasadnicze zawodowe	82	13	1	0	1	1	1	271
	Średnie	62	34	0	1	2	1	1	364
	Wyższe	49	47	1		1		1	219
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	44	53	1		1		1	95
	Średni personel, technicy	59	37		2	2			28
	Pracownicy adm.-biurowi	57	40				2	1	75
	Pracownicy usług	56	35	2		6		2	75
	Robotnicy wykwalifikowani	70	24		1	3	1	1	144
	Robotnicy niewykwalifik.	74	22				4		54
	Rolnicy	80	17					3	51
Pracujący na własny rach.	61	35				2	2	57	
Bierni zawodowo	Renciści	86	6	3	3			2	54
	Emeryci	86	7	1	3	2	1	1	227
	Uczniowie i studenci	47	49			2	1		86
	Bezrobotni	64	31			3	2		88
	Gospodynie domowe i inni	75	23	1					59
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	60	36		0	2	1	1	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	58	37	1	2	1	1	1	119
	sekt. pryw. poza rolnict.	61	35	1		2	1	1	264
	prywatnym gosp. rolnym	81	15			1		2	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	78	17		1	1	2	1	133
	501–750	74	21	2			2	1	84
	751–1000	73	22		2	2	1		163
	1001–1500	68	28	1	2	1		1	168
	Powyżej 1500 zł	61	36	1		1	0	1	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	81	11	1	2	2	3	1	127
	Średnie	71	22	1	2	3	1	1	529
	Dobre	60	38	0		1	0	1	437
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	68	22			3	4	2	63
	Raz w tygodniu	75	22	0	0	1	0	2	500
	1–2 razy w miesiącu	66	30	0	2	1	1		170
	Kilka razy w roku	66	29	2	2	1	1		217
	W ogóle nie uczestniczy	48	42	1	2	6	1	1	143
Poglądy polityczne	Lewica	70	24	2	1	2	1		185
	Centrum	64	31		1	2	0	1	349
	Prawica	74	23	1	0	0		1	323
	Trudno powiedzieć	63	29		1	3	3	2	235

Tabela 6

		Czy chciał(a)by Pan(i) przed wyborami otrzymać pocztą lub drogą elektroniczną urzędową informację o najważniejszych kwestiach związanych z wyborami, m.in.: o terminie i godzinach głosowania, miejscu i sposobie głosowania, a także o ułatwieniach dla wyborców?				Liczba osób
		Tak, chciał(a)bym otrzymać taką informację przed każdymi wyborami, bez potrzeby wcześniejszego zgłaszania wniosku do urzędu	Tak, chciał(a)bym otrzymać taką informację, ale tylko przed niektórymi wyborami i dlatego wołał(a)bym zwracać się każdorazowo do urzędu o przesłanie mi informacji	Nie, nie widzę takiej potrzeby	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		33	4	60	3	1093
Płeć	Mężczyźni	33	2	61	3	526
	Kobiety	33	5	59	3	568
Wiek	18–24 lata	44	5	46	5	129
	25–34	31	5	63	2	215
	35–44	35	4	58	3	188
	45–54	36	5	56	4	176
	55–64	33	3	64	0	193
	65 lat i więcej	23	2	70	5	194
Miejsce zamieszkania	Wieś	31	3	61	5	425
	Miasto do 19 999	30	6	62	2	171
	20 000 – 99 999	31	5	62	3	209
	100 000 – 499 999	38	3	59	1	181
	500 000 i więcej mieszk.	42	3	54	1	109
Wykształcenie	Podstawowe	32	1	62	4	238
	Zasadnicze zawodowe	33	4	60	4	271
	Średnie	31	4	61	3	364
	Wyższe	37	5	57	1	220
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	38	6	56		96
	Średni personel, technicy	35	3	62		28
	Pracownicy adm.-biurowi	31	2	65	2	75
	Pracownicy usług	40	3	53	4	73
	Robotnicy wykwalifikowani	29	7	61	3	144
	Robotnicy niewykwalifik.	36	3	59	2	54
	Rolnicy	16		79	5	51
	Pracujący na własny rach.	39	4	55	2	57
Bierni zawodowo	Renciści	39	2	57	2	54
	Emeryci	24	2	69	5	227
	Uczniowie i studenci	52	4	40	4	86
	Bezrobotni	33	4	61	2	88
	Gospodynie domowe i inni	33	7	53	7	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	33	3	62	2	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	30	5	61	3	118
	sekt. prywat. poza rolnict.	38	5	55	2	264
	prywatnym gosp. rolnym	20	2	74	4	58
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	34	2	60	3	133
	501–750	31	3	64	1	84
	751–1000	28	3	65	4	163
	1001–1500	37	6	56	2	168
	Powyżej 1500 zł	36	4	59	2	208
Ocena własnych war. mater.	Złe	32	3	59	6	127
	Średnie	31	4	61	4	530
	Dobre	36	4	60	0	437
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	30	3	64	3	65
	Raz w tygodniu	33	2	61	4	500
	1–2 razy w miesiącu	33	4	62	2	168
	Kilka razy w roku	34	6	58	3	217
	W ogóle nie uczestniczy	34	6	57	3	144
Poglądy polityczne	Lewica	33	2	61	3	185
	Centrum	34	4	60	2	349
	Prawica	37	2	58	2	321
	Trudno powiedzieć	25	7	63	6	238